

БУКОВИНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 1, 1998

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ,
ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
І НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ЧАСОПИС

РІК ЗАСНУВАННЯ - 1991

ЗАСНОВНИКИ:

*Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича
Обласна організація Товариства "Просвіта" ім. Т. Г. Шевченка
Обласне відділення Українського фонду культури
Комітет у справах преси та інформації облдержадміністрації*

Головний редактор
Богдан ЗАГАЙСЬКИЙ

Наукова бібліотека ЧНУ

0 000002 585895

РЕДКОЛЕГІЯ

Надія БАБИЧ

Григорій БОСТАН

Йосиф БУРГ

Степан КОСТИШИН

Віктор КОСЯЧЕНКО

Мирослав ЛАЗРУК

Орест КРИВОРУЧКО

Олександр МАСАН

Федір ПОГРЕБЕННИК

Олекса РОМАНЕЦЬ

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ

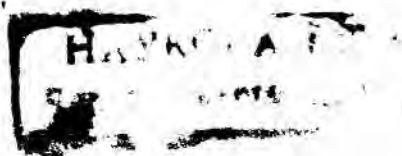
Микола ЮРІЙЧУК

Перевірено 2015

Перевірено 2011

Індекс 30096

© "Буковинський журнал"

Німецькі рицарі в лісах Буковини: трагічна осінь 1497 року

500 років тому на теренах нашого краю розігралася грандіозна за своїми масштабами драма - низка кривавих битв між військами польського короля Яна Ольбрахта та молдавського господаря Стефана III, в яких загинули десятки тисяч людей. Століття розрівняли могили забитих вояків, але в старих літописах і хроніках збереглися докладні повідомлення про ті трагічні події.

Польсько-молдавська війна 1497 р. неодноразово розглядалася істориками різних країн. Їм відома й участь у поході короля Яна Ольбрахта невеликого загону рицарів Німецького, або Тевтонського, ордену з Пруссії. Маршрут походу пролягав через Шипинці, Чернівці, Козмин - населені пункти, які й нині існують у Чернівецькій області. Отже, німецькі рицарі пройшли буковинськими землями й відтак зазнали недолі королівського війська, розбитого наприкінці жовтня 1497 р. у Козминській Буковині й Чернівцях.

Участь загону з орденської Пруссії у подіях 500-річної давності, можливо, не має значної історичної ваги і нині представляє лише певний пізнавальний інтерес. Однак через призму цього факту рельєфніше проступають деякі особливості польсько-молдавського конфлікту. Цікавим є й питання про те, як оцінювали цю подію її учасники, зокрема рицарі Німецького ордену, котрі були стороною незацікавленою? Власне, показати сам конфлікт через цю призму і є метою наступного повідомлення.

Попередньо зауважимо, що Німецький орден протягом кількох століть його діяльності у Східній Європі не мав відношення до історичного розвитку Буковини. Лише час від часу ця чернечо-рицарська спільнота з'являлася на буковинських горизонтах, найчастіше завдяки кабінетним гіпотезам перших чернівецьких істориків. Наприклад, Ф.А.Вікенгавзер і Д.Веренка твердили, нібито Німецький орден на початку XIII ст. діяв на Буковині й збудував замок на горі Цецин (нині - у межах Чернівців). Д.Веренка вказував навіть роки, коли це відбувалося, - 1211-1227. Але вже Р.Ф.Кайндль скептично поставився до цьо-

го “факту”. Він писав, що “уявлення про те, ніби замок на Цецині був збудований (...) у XIII ст. німецькими рицарями, є неправильним”. Грунтуючись на польській хроніці Я.Длугоша (1415-1480), дослідник висловив припущення, що замок спорудили поляки в середині XIV ст.

Археологічні дослідження на г. Цецин встановили, що замок постав у другій половині XIII - першій половині XIV ст., тобто за галицько-волинських князів. Вони, до речі, з часів Данила Романовича були союзниками Німецького ордену в Пруссії.

Молдавські воєводи, ставши в кінці XIV ст. васалами Польщі, надавали їй допомогу проти “німців-крижеванців”, тобто Німецького ордену. Загін “волохів” чисельністю 800 шабель взяв участь у “Великій війні” 1409-1411 рр. та Грюнвальдській битві 15 липня 1410 р. У його складі були, мабуть, воїни і з Шипинської землі. Кінні загони “волохів” воювали проти німецьких рицарів у 1414 та 1422 рр. У їхньому складі теж могли бути українці з Шипинської землі, на що опосередковано вказують знахідки в краї срібних орденських шилінгів, карбованих у той час. Монети могли потрапити до Шипинської землі й через купців, бо товари з Молдавського князівства довозилися через Львів на пруський ринок.

У польсько-орденських війнах 1430-1435 та 1454-1466 рр. загони з Молдавії не брали участі, бо в першому випадку вона зайняла дружню щодо Німецького ордену позицію, а в другому - через складне внутрішнє і зовнішньополітичне становище. Зрозуміло, що це не могло вплинути на результати війн, у яких перемагала Польща. За II Торуньським миром (1466 р.) Німецький орден відступив їй Східне Помор'я, Хелмінську землю і Вармію.

Під владою ордену залишилася слаборозвинута східна частина Пруссії. Великий магістр, як її правитель, визнав себе васалом Польщі й зобов'язався надавати їй допомогу проти “ворогів християнства” - татар і турків. Однак у подальшому глава ордену, покликаючись на наслідки воєнних спустошень, грошову скруту та інші причини, не виконував це зобов'язання. З Кракова на адресу великого магістра постійно звучали звинувачення у порушенні “вічного” миру 1466 р. Та орденські чини не вельми цим переймалися. Саме тому поширене в літературі твердження, ніби рицарі Німецького ордену взяли участь у придушенні так званого повстання Мухи на Покутті (1490 р.), є помилковим.

Лише великий магістр Й. фон Тіфен (1489-1497) під сильним тиском польської сторони погодився виступити в турецький похід короля Яна Ольбрахта 1497 р. На рішення глави ордену вплинуло декіль-

ка обставин. По-перше, польський уряд із 1493 р. провадив проти Німецького ордену дипломатичну боротьбу, висунувши тезу про те, що корпорація рицарів-ченців не виконує її головне статутне завдання - не захищає християнство від язичників. Тому польські представники виступили в Римі і Відні з пропозицією перебазувати орден із Прусії на південно-східні рубежі Польщі, зокрема в Кам'янець на Поділлі, де рицарі могли б воювати з "язичниками", тобто татарами. По-друге, польські дипломати категорично заявили на переговорах у Кенігсберзі, що неучасть орденського війська в поході проти турків розглядатиметься урядом Польщі як порушення васальних обов'язків та умов "вічного" миру 1466 р. Й. фон Тіфен мусив підписати зобов'язання про особисту участь у поході.

Щоб найняти 150 кіннотників та 250 піхотинців, великий магістр заставив приватним особам два села за 1740 гульденів строком на 18 років. Власне орденських рицарів у його загоні було не більше десятка. 1 червня 1497 р. він вирушив із Кенігсберга до Львова. Орденський загін рухався дорогами, якими вже пройшло багатотисячне посполите рушення (загальне ополчення). Усі місцевості були вкрай спустошені. У цьому зв'язку варто згадати слова польського хроніста XVI ст. М.Кромера, що "таке посполите рушення є надто повільне в рухах, і буває, що більше шкод завдає воно своїм співгромадянам і приятелям, ніж ворогам...". 13 липня рицарі прибули до столиці Галичини, а 22 липня стали табором ("вагенбургом") на лівому березі Дністра, навпроти Галицького замку.

Секретар великого магістра Ліборіус Накер упродовж походу вів щоденник, у якому нотував різноманітну інформацію і зміст листування великого магістра. Наприклад, 26 липня він записав, що поряд з їхнім табором поляки збудували наплавний дерев'яний міст через Дністер довжиною 156 і шириною 10 кроків. Незабаром від короля надійшов наказ сплавити цей міст рікою униз до королівської ставки, розташованої на 12 миль (тодішня миля - приблизно 7,4 км) нижче Галича. Через те, що ріка обміліла, міст довелося розпилити на три частини, згодом на чотири, і так сплавляти за течією.

На початку серпня королівська армія переправилася через ріку й стала табором у Михальчі біля Городенки, звідки гонець від короля привіз великому магістрові листа, написаного 7 серпня. Згадка про переправу є і в Бистрицькому літописі: **"И тако краль прїиде рѣка Нистръ ꙗ Мїхалчи на сѣй страни съ вѣсами своими войскаами"**.

Як це часто тоді бувало під час походів, в орденському таборі поширилася заразна хвороба - кривава бігунка (дизентерія). 5 серпня нею захворів і старенький великий магістр, стан якого погіршувався з

кожним днем. Після інтенсивного листування з королем, той дозволив відвезти важкохворого Й. фон Тіфена до Львова, але його загін повинен був йти до королівського війська разом із людьми галицького старости С.Ходецького.

Рицарі, які продовжували похід, набрали повні вози провіанту й одержали зі скарбниці великого магістра по 12 угорських золотих “на коня” – як платню за чверть року служби. Накер перелічив “панів ордену”, тобто рицарів-ченців, які носили як відзнаку білий плащ із чорним хрестом. Окрім командира загону комтура Людвіга фон Заусгайма, це були: польовий капітан Йорг Ворм, старший ад’ютант великого магістра Ганс фон дер Габеленц, бартенський пфлегер Вільгельм фон Шаумбург, кенігсберзький конюший і польовий хорунжий Ебергард Торер та рицарі Вільгельм Кват і Евстахій фон Сливен. Далі названо 13 рядових дворян, які не були членами ордену. Вони мали добре озброєння й обладунки, 140 похідних коней, 4 бойових жеребці і понад 50 запряжних коней. Вранці 17 серпня, у четвер, загін вирушив “через ріку Дністер до короля Польщі у Волощину”. З інших джерел відомо, що королівська ставка перебазувалася тоді “до Коцмане, на край землі Молдавской”.

Через те, що Л.Накер повернувся з великим магістром до Львова, у щоденнику відсутні подробиці походу рицарського загону на Буковину. Їх можна реконструювати за іншими джерелами, але поки що звернемося до деяких наступних повідомлень Л.Накера.

Розпрощавшись з рицарями, великий магістр Й. фон Тіфен, Накер, лікар, скарбник, кухар, слуги та охоронці попрямували на Рогатин. Увечері вони прибули до шляхетського двору, господар якого перебував у королівському війську. Подорожніх прийняла його дружина, молода й охайна, зауважив Накер. Вранці 18 серпня, у дворі з’явився старий місцевий шляхтич статечного вигляду, який вступив у розмову зі скарбником Мартином. Ось що він розповів: “Ко[ролівська] Ве[личність] спрямовує це безчислене військо не тільки проти Турка, але щоб прогнати Волоського воєводу; хоча той є васалом короля, однак через недбалість старого [короля Казимира IV] він 30 років тому став данником Турка: адже, якби король його захистив і помагав йому, то він міг би добряче опиратися Турку. Волох просив покійного короля про допомогу і захист, але вийшло так, що його покинули, [тоді] задумався він про спосіб і шлях, як би платити данину Туркові із земель короля, а не зі своєї землі, бо ж король був причиною його збитку; найняв він одного русина на ім’я Муха, який був досвідчений у зброї і війні, й покликав на поміч Татар та пустошив найплодотивітні краї - Поділля і Руську землю, брав щороку стільки здобичі

людьми, худобою, кіньми і майном, роблячи великі збитки, що Волох міг із цього давати данину туркові; край так постраждав, що великі пани, які мали багато добра, доглядали велику кількість коней, валахів [порода коней.- О.М.] по 700, по 800 корів, волів, овець, нині збідніли так, що мусять йти просити [милостиню]; ті, що ще живуть і не були вбиті, не мають нічого”.

Далі шляхтич повідав: “Цей король в юності приїжджав кілька разів на Поділля і Русь, щоб оглянути краї, як їх розорили і спустошили Волох і його воєначальник Муха, після чого він хотів спонукати батька до захисту країв та опору Валахові. Та батько, як кажуть, за порадою королеви, з якою Волох мав порозуміння і, подекують, посилав їй багато дарунків, примирився і залишив це як справу минулу. Після смерті цього короля минуло п’ять років, але тепер на вимогу пана архієпископа де Ружі Львівського та інших руських панів [король] зібрав це велике військо з Польщі, Пруссії, Мазовії, Сілезії, інших місць і т.д.”.

Нарешті, шляхтич повідомив ще й те, що “Волох посланцям короля, а саме старому панові єпископу Перемишльському та іншим з ним післаним дав таку відповідь: “Я визнаю, що я покійному королю складав клятву як мойому оборонцеві, якого часто просив про захист і допомогу, щоби не стати данником Турка, та [король] мене покинув і не захистив, отож я був змушений стати данником Турка. Але тепер я кинув кістку поміж двох собак, за яку повинні кусатися. Я хочу побачити, котрий матиме перевагу, той [і] стане моїм паном”. Ось приблизна першопричина спустошення земель Русі і Поділля, [а] також думки Валаха про те, з чієї недбалості сталася ця справа”.

З тексту щоденника не зрозуміло, кому належить цей висновок: чи шляхтичеві, чи самому Накеру. Та показово, що останній детально занотував усю розповідь. Чому ж Накер надав такого значення інформації, яку за інших обставин можна б було вважати лише теревами місцевого любителя похизуватися перед чужинцями своєю обізнаністю? Мабуть, Накеру була до вподоби антипольська тенденція, яка проглядала в оповіді шляхтича. Остання, по суті, виправдовувала дії молдавського господаря та Мухи і недвозначно критикувала короля.

Між іншим, на загальну протипольську й особливо протикоролівську спрямованість щоденника Л.Накера вказував ще видавець цього джерела М.Тьоппен, який писав: “Увесь виклад пронизаний виразом найширшої поваги і внутрішньої симпатії до князя (великого магістра Й. фон Тіфена.- О.М.), а обурення манерою і способом поводження з ним короля надає запискам вигляду ледве не звинувачення короля і його підручних”. Але М.Тьоппен не ставив перед собою зав-

дання в'яснити підгрунття цих звинувачень. Воно ж полягало в тому, що Накерові потрібен був компромат на короля Польщі, щоб у майбутньому відбивати звинувачення Німецького ордену в небажанні битися з "невірними". Розповідь шляхтича, поряд з іншими фактами, могла стати таким компроматом. Адже виходило, що з вини короля воєвода став данником Туреччини. Тепер, замість йти на турків, як було заявлено, король розпочав війну проти цього ж воєводи. Напрошувався висновок, що Ян Ольбрахт обманув Німецький орден і втягнув його в авантюру, спрямовану проти християнського князівства.

До речі, великий магістр ледь не до останньої хвили настійливо прохав короля відпустити орденський загін назад, посилаючись на "жахливі повідомлення і листи, одержані з Прусії, котрі стосуються християнської землі мого ордену - Ліфляндії, на яку великий князь Москви з невірними руськими відступниками (...), всупереч укладеному миру і хрестоцілуванню, хоче вороже напасти". Великий магістр наголошував, що його орден зобов'язаний захищати цю християнську землю, і вищі орденські чини з Ліфляндії волають про допомогу. Останній лист такого змісту був відісланий королю 23 серпня з "Руського Лемберга", а вже в ніч на 25 серпня великий магістр Й. фон Тіфен помер.

Наступного дня між представниками короля й службовцями ордену дійшло до сварки, під час якої Накер гостро критикував польського монарха. Відтак, охолонувши й, мабуть, злякавшись власної сміливості, він записав у щоденнику, що Німецький орден, "який був створений для боротьби з невірними", виконав усі вимоги короля і виступив на війну з турками. Але жодного з них покійний великий магістр так і не побачив. "Згідно із загальною поголоскою, наміром і задумом короля було прогнати Стефана, волоського воєводу, а свого брата герцога Зигмунта посадити на панування, хоча король супроти свого брата [короля] угорського хоче вибачитися за це через своє посольство".

Справді, король Угорщини Владислав (Уласло II), старший брат Яна Ольбрахта, через своїх послів застеріг останнього від нападу на Молдавське князівство, бо це суперечило угорським інтересам і порушувало хитку політичну рівновагу в регіоні.

Пізніше, після нещасливого закінчення походу і прибуття до Львова, Ян Ольбрахт вирядив посольство до Владислава, доручивши посланцям пояснити причини, які спонукали його розпочати бойові дії проти Молдавського князівства. В посольській інструкції Ян Ольбрахт зазначив, що первісна мета походу полягала у визволенні з-під турецько-татарського панування певних замків (Білгорода та Килії),

які планувалося повернути воєводі Молдавії. (Нині фахівці не сумніваються у тому, що відвоювання цих фортець і було справжньою метою походу). Воєвода, за словами Яна Ольбрахта, був одним із головних ініціаторів цього плану. Проте, коли королівська армія вже йшла до кордонів князівства, воєвода змінив позицію і спрямував свої заго-ни разом із турками спустошити Галицьку землю (*territorium Haliciense*). Через кілька днів нове турецько-татарське військо розорило Коломию (*oppidum nostrum Colomiam devastavit*). Виявилось, що в ньому було чимало волохів, які ставилися до християн (треба думати - католиків) із більшою жорстокістю, ніж навіть турки й татари. Дещо пізніше до короля прибув посланець воєводи - логофет (*legofactus*), який від імені свого володаря заявив, що воєвода є підданим султана і, відповідно, ворогом короля. Ян Ольбрахт зазначив, що все це надзвичайно його стурбувало. Адже неможливо було продовжувати похід, бо ж власні володіння короля опинялися під загрозою. Все це й спонукало його змінити первісний план, щоб спершу нейтралізувати підступного воєводу.

Чи відповідають ці пояснення дійсності? Надто багато фактів змушують відповісти на це запитання ствердно. Ян Ольбрахт справді домовився зі Стефаном III про спільний похід з метою визволення Білгорода та Килії. Господар зобов'язався пропустити військо короля через територію князівства і постачати його провіантом та фуражем. Коли ж королівське військо розпочало рух на південь, воєвода, як свідчать турецькі джерела, попередив про це силістрійського пашу (за іншими даними - самого султана), хоча Ян Ольбрахт не приховував мети експедиції і пропонував Порті добровільно віддати Білгород і на цій підставі підписати мирний договір. З тих самих джерел відомо, що турецький контингент прибув до Стефана III тоді, коли польське військо лише входило на територію князівства. Цей факт став предметом польсько-молдавських переговорів, останній раунд яких відбувся у Кіцмані, де Ян Ольбрахт провів тиждень. Переговори скінчилися арештом логофета Тевтула і вістерника Ісака, яких у кайданах відправили до Львова, на Високий замок.

Чи мали місце турецько-молдавські напади на Галичину і, зокрема, Коломию, як твердив Ян Ольбрахт? Несподіване підтвердження цих фактів знаходимо в щоденнику Л.Накера. 5 серпня він занотував поголоски, ніби "турки королівське місто, розташоване на волоській границі, іменем Коломия (*Colomeu*) називане, спалили і ще одне місто, що лежить за 7 миль від Галича; аби дізнатися правду, пан галицький вислав свого вивідника". 9 серпня Накер записав, що Станіслав Ходецький, староста галицький, і розповів про те, "як місто

Коломию спалили турки і народ забрали. За ними погналося 700 королівських вояків, і побили й покладали 700 турків, яких було 15 сотень, а інші повтікали через галас поляків, та якби цього не вчинили, то й їх побили б”.

Варто навести й деякі другорядні, але показові факти, занотовані Накером. 31 липня галицькі міщани спіймали волоського шпигуна, якого відвели до старости С.Ходецького. 2 серпня, увечері, до орденського табору прибув львівський купець М. Вассерброт, який їхав з Волощини. Він розповів, що від волоського воєводи повернулося королівське посольство на чолі з перемишльським єпископом. З ним прибув великий канцлер, який “чотири тижні був у турецького султана і з двома панами-радниками воєводи знайшли засіб, завдяки якому ця незгода могла б дійти до доброго стану”. Великий канцлер - це логофет Тевтул. З турецьких джерел відомо, що Штефан III попередив султана, але зі щоденника Л.Накера довідуємося, що він зробив це через логофета Тевтула, якого львівські купці наївно вважали миротворцем.

А що ж орденський загін, який прямував до Кіцманя? Приблизно в той час, коли у Львові помирав великий магістр, комтур Л.фон Заусгайм зі своїми рицарями повинен був вже дійти до королівського війська. Воно наприкінці серпня вступило в бій зі сторожовими молдавськими загонами “**на брод Черновском тръгъ на Прути рѣкѣ**”. На початку вересня армія перейшла Прут і попрямувала до Сучави, тодішньої столиці Молдавії. Король прибув туди 24 вересня, у неділю. Там орденські рицарі протягом трьох тижнів - з 26 вересня по 17 жовтня - могли спостерігати, як поляки за допомогою осадної артилерії намагалися взяти фортецю. “**И тако рваша три недѣли, день и ношь и ничто же не доспаша**”.

Штефан III ще 27 серпня поїхав із Сучави у Роман, де збирав ополчення. У критичних ситуаціях воно досягало 40 тис. вояків, переважно селян. На його прохання Уласло II прислав на допомогу семигородського воєводу Б.Драгфі з 12 тис. війська. Від валаського воєводи Раду теж прибуло кілька тисяч вояків. Молдавські літописи повідомляють, що й турецький султан дав Штефану III “**двѣ тисѣць турков**”. Анонімна турецька хроніка XVI ст. містить відомості, що на прохання Штефана III бег Силістрії Месих-паша направив у Молдавію загін чисельністю 800 вояків на чолі з су-баші Насух-бег-оглу.

Тиск угорської дипломатії, неприбуття литовського війська, небажання шляхти продовжувати похід, нестача провіанту й фуражу, власна хвороба - все це змусило Яна Ольбрахта погодитися на перемир'я зі Штефаном III і вивести військо за межі князівства. 19 жовтня армія розпочала відхід. Рицарі Німецького ордену йшли в ар'єргарді.

Незважаючи на укладене перемир'я, Стефан III влаштував королівському війську засідку. Вздовж шляху через Козминську Буковину, тобто лісовий масив між р.Сирет і с.Козмин, його люди завчасно підпиляли віковічні дерева. 26 жовтня молдавські вояки звалили їх на противника, загони якого розтягнулися лісовою дорогою на багато кілометрів. Хоча армія короля й не була готова до бою, вона вчинила напеклий опір війську Стефана III та його союзникам. Так, турецький хроніст зазначив, що силістрійські "правовірні", підкравшись, напали на задні ряди "руських" і захопили кілька возів. Однак "руські" швидко стягнули інші вози в коло, засіли за ними й почали відбиватися. І що ж турки? "Багато з них були поранені, - пише хроніст, - а інші поклали свій живіт за віру. В цьому бою Насух-бег-оглу втратив одну руку. З огляду на важке своє становище правовірні припинили бій і відступили". Отже, виграли цей бій "руські". (Так османський хроніст називає усіх вояків короля. Навіть Ян Ольбрахт виступає у хроніці лише як "Рус-бегі", тобто "володар Русі". Це можна пояснити тим, що значну частину його війська складала руська (українська) шляхта).

Відомості про бій 26 жовтня знаходимо й у щоденнику Л.Накера, який пізніше занотував, що рицарів ордену та дворян "повернулося з Волощини зовсім небагато (...), і по їхніх ранах, конях і майну було добре видно істину [а саме]: в четвер перед [святом] Симона і Юди (26 жовтня. - О.М.), під час відступу королівського війська з Волощини, полягли німецькі найманці, двірцева прислуга, мазовшани, сілезці й наші у великій кількості від волохів, турків та угорців, більша частина була вбита і полонена, втрачено всі їхні вози і що на них було; король, [йдучи] попереду колони зі своїми поляками, не міг порятувати задніх.

Тож були вбиті й не повернулись із кращих людей оці: Євстахій фон Сливен, рицар, Бернгардт фон дер Габелентц, Крістоф фон Ліхтенгейн, виночерпій пана великого магістра, *Андреас Погібелль*, прислужники декотрих панів та служебних і насамперед їздові, більша частина яких полягла під час фуражування і т.д. *Ендерлін, Кинаст, Еммерліх, фон дер Драг, Шелленберг*" (виділене курсивом написано іншим почерком). Отже, 26 жовтня загін ордену втратив одного рицаря, чотирьох дворян і всю обслугу, передусім, їздових, а також обоз. Більшість рицарів і дворян вибралися з халепи, хоча і вони, і їхні коні отримали поранення.

Отже, незважаючи на несподіваність нападу війська Стефана III на армію короля й непідготовленість останньої до бою, молдавський господар не зміг знищити бойовий склад супротивника. Загинув

допоміжний склад, насамперед обозний люд. Через це, а також завали дерев на шляху королівське військо мусило кинути обоз та артилерію. **“А сам краль съ останкими вои събраса въ един окол у Козмина села и оттжду прииде до Черновци”**, - зазначив автор Бистрицького літопису. То були чималі “останки”, бо впродовж їхнього триденного маршу до Чернівців Штефан III не наважився напасти на них, а йшов слідом.

У цей час господар дізнався про те, що зі Снятина на допомогу королю виступив загін рицарів чисельністю понад 600 шабель. Він послав боярина Болдора з 3 тис. вояків за Прут із завданням знищити поляків. Увечері 28 жовтня супротивники зустрілися біля Ленківців, але не вступили в бій з огляду на сутінки. Та вранці 29 жовтня **“виша и тамо сач велиа (...), и паде и тамо многа ладска войска въ масто, нарицаемое село Ленцещин”**.

30 жовтня, в понеділок, військо короля прийшло в Чернівці. Та замість жаданого підкріплення воно побачило на протилежному березі Прута вояків Болдора, які перекрили єдиний брід біля Жучки. З півдня до Чернівців підійшли загопи Штефана III. Королівська армія опинилася в оточенні. Незважаючи на це, вона опанувала брід, що дало можливість вивезти хворого Яна Ольбрахта до Снятина, а відтак до Львова і врятувати його від загибелі чи полону. **“Паки разбиен висть краль от Черновци і прѣиде Прута рѣка. И оттжду побежде с малими нѣкими вои и єдва спасеса”** - ця фраза літописця-сучасника свідчить, що королівське військо зазнало великих втрат. Мабуть, багато вояцтва втопилося у Пруті, чимало потрапило в полон. І все ж значній частині вдалося пробитися і врятуватися, у тому числі рицарям Німецького ордену і дворянам з Прусії.

Наступного року молдавський господар організував чи не найспустошливіший у XV ст. похід на “Лядську землю”. У ньому взяли участь і турки, які вперше напали на Польське королівство і, відповідно, українські етнічні землі. Як повідомляє турецький хроніст, османські акинджі на чолі з новим сілістрійським пашою Балі бегом Малкоч-оглу навесні 1498 р. **“увірвалися в межі Русі, взяли величезну здобич, і розорили й спалили всю країну”**. Турецька кіннота стрімко **“достиге повише Лвова 25 пѣприць”**, дійшовши до етнічних польських земель. Столичний Краків 15 травня охопила паніка, закладено нові фортифікації, зокрема Барбакан. Однак від Пшеворська турки повернули назад, беручи здобич і ясир, плюндруючи села і міста. Були спалені Коломия, Бібрка, передмістя Львова, Городок, Судова Вишня, Дрогобич, Самбор, Стара Сіль, Нове Місто Библо, Перемишль **“і всі міста і села аж до міста Сянока і Ярослава”**. Військо Штефана III спустошило передмістя Кам'янця, спалило Скалу, Теробовлю, Підгайці та Бучач, пограбувало передмістя Львова, відтак повернуло назад, переправилося біля Галича через Дністер, **“и пѣвиша на сей страни,**

и под планини и пожегоша... И тако приде съ великом побѣдою въсваси земли” .

Фахівці досить одностайні в тому, що трагічні події 1497-1498 рр. були, насамперед, наслідком серйозних зовнішньополітичних прорахунків польського уряду, якому не вдалося створити міцну протитурецьку коаліцію. Не був врахований і своєрідний “макіавеллізм” молдавського господаря, котрий протягом свого тривалого правління спритно лавірував між сусідніми потугами, зіштовхуючи їх між собою.

Що ж до епізоду з участю загону Німецького ордену у поході 1497 р., то він оцінюється у фаховій літературі по-різному. Деякі німецькі історики подають цей факт апологетично, як доказ вірності ордену ідеалам захисту християнства від “невірних”. Окремі радянські історики звинувачували “псів-рицарів” за участь у загарбницькому поході в Молдавію. Істина ж міститься в щоденнику Л.Накера, згідно з яким орденські рицарі не воліли проливати кров за чужі інтереси. Варто віддати належне й самому авторові нотаток - цінного джерела про події кінця XV ст. в Галичині й на Буковині.

Джерела та література:

1. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV-XVI вв. / Собр. В.А.Уляницким. - М., 1887.
2. Османская империя и страны Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы в XV-XVI вв.: Главные тенденции политических взаимоотношений. - М., 1984.
3. Семенова Л.Е. Из истории молдавско-польско-турецких отношений конца XV в. // Россия, Польша и Причерноморье в XV-XVIII вв. - М., 1979.
4. Славяно-молдавские летописи XV-XVI вв. - М., 1976.
5. Borzemski A. Siiy zbrojne w woioskiej wojnie Jana Olbrachta. - Lwyw, 1928.
6. Fischer E. Kozmin: Ein Beitrag zur Geschichte des polnisch-moldauischen Konfliktes im Jahre 1497. - Czernowitz, 1903.
7. Kaindl R.F. Geschichte von Czernowitz von den dltesten Zeiten. - Czernowitz, 1908.
8. Kromer M. Polska czyli o poioieniu, urzkdach i sprawach publicznych Krolestwa Polskiego ksikgi dwie. - Olsztyn, 1977.
9. Letopisetul Tarii Moldovei: G. Ureche. M. Costin. I. Neculce. - Chisinau, 1990.
10. Lewicki A. Kryl Jan Olbracht o klksce bukowickiej r. 1497 // Kwartalnik historyczny. - Lwyw, 1893. - R.7. - Z.1.
11. Liborius Naker's Tagebuch über den Kriegszug des Hochmeisters Johann von Tiefen gegen die Türken im Jahre 1497 // Scriptores rerum Prussicarum. - Leipzig, 1874. - Bd. 5.
12. Materiaiy do dziejyw dyplomacji polskiej z lat 1466-1516 (Kodeks Zagrzebski) / Oprac. J.Garbacik. - Wrociaw etc., 1966.
13. Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im 15. Jahrhundert. - Marburg, 1966. - Bd. 3 (1467-1497).
14. Werenka D. Urkundliche Nachrichten über die Städte “Cecina” und “Tschernowitz” und deren Besitzverhältnisse im Jahre 1782 // XXXIII. Jahres-Bericht gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. - Czernowitz, 1897.